

МАРІУПОЛЬСЬКІЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра історичних дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

“ 30 ” серпня 2016 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДДВС СПЕЦКУРС «РУЇНА ГЕТЬМАНЩИНИ В РОСІЙСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ ДРУГОЇ
ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XIX СТ.»

(шифр і назва навчальної дисципліни)

спеціальність 6.020302 Історія
(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація _____
(назва спеціалізації)

факультет історичний
(назва факультету)

2016 – 2017 рік

Робоча програма зі спецкурсу
«Руїна Гетьманщини в російській історіографії другої половини XIX - початку XX ст.» для студентів

за напрямом підготовки 6.020302 Історія, спеціальністю 6.020302 Історія.

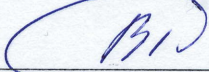
Тарасов С.В., к.і.н., доцент

Розробники: (вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історичних дисциплін МДУ

Протокол від 30 серпня 2017 року № 1

Завідувач кафедри історичних дисциплін

(В.М. Романцов)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 2	Галузь знань <u>0203 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва)	Спеціальний курс	
	Напрямок підготовки <u>6.020302 Історія</u> (шифр і назва)		
Модулів – 3	Спеціальність (професійне спрямування): 6.020302 Історія	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		3-й	3-й
Загальна кількість годин - 90		Семестр:	
		5-й	5-й
<i>Тижневих годин для денної форми навчання аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 4</i>	Освітній ступінь: бакалавр	Лекції	
		20 год.	2 год.
		Практичні, семінарські	
		10 год.	2 год.
		Самостійна робота	
		58 год.	84 год.
		Індивідуальні завдання: 2 год., 2 год.	
Вид контролю: залік			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 30/58/2 (33% / 64% / 3%)

для заочної форми навчання – 4/84/2 (6% / 91% / 3%)

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення курсу Руїна Гетьманщини забезпечити засвоєння студентами системи знань про період української історії, якій почався після завершення Національно-визвольної війни. Розглянути основні етапи перетворення Гетьманщини з фактично незалежної держави у провінцію Московського царства, звернути увагу на об'єктивні та суб'єктивні чинники цього процесу. Проаналізувати головні тенденції та напрямки, які визначилися у розвитку російської історіографії Руїни у XIX - на початку XX ст., аналіз історіографічних закономірностей, методологічних впливів, які виявилися при висвітленні процесів Руїни у дослідженнях російських вчених.

Завдання:

- формування історичного мислення, наукового світогляду;
- набуття навичок науково-історичного аналізу;
- набуття навичок історіографічного аналізу;
- набуття навичок до історичних та історіографічних джерел;
- виявлення логіки та об'єктивних закономірностей історичного процесу;
- формування вмінь та навичок самостійної роботи з науковою літературою;
- сприяння поглибленому вивченню історії українського народу;
- сприяння поглибленому вивченню історії російської історичної науки, та російської історіографії історії України.
- формування у студентів навичок пошуково-творчої роботи, вміння; диференціювати та узагальнювати зібраний матеріал.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- головні праці російських дореволюційних вчених, присвячених історії Гетьманщини другої половини XVII ст.;
- концепції російських дослідників стосовно процесів та подій Руїни;
- історичні та політичні погляди російських дослідників Руїни, які мали вплив на їх концепції;
- головні факти української історії періоду Руїни;
- біографію головних українських діячів доби Руїни.

вміти:

- опрацьовувати наукову історичну літературу та джерела, енциклопедичні та довідкові видання;
- критично аналізувати історичні монографії та статті;

- звертати увагу на особливості епохи, коли вони були створені історичні праці та на особисті якості та професійний рівень їхніх авторів.
- оцінювати їх діяльність українських діячів періоду Руїни контексті їх епохи.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1

Причини та перший етап Руїни у висвітленні російської історіографії

Тема 1. *Предмет спец курсу і його завдання.* Предмет і завдання спецкурсу. Історіографія проблеми. Російська історична наука у другій половині XIX – на початку XX ст. Російські історики, що досліджували історію України другої половини XVII ст. Класифікація історіографічних джерел. Руїна Гетьманщини як громадянська війна в козацькій Україні у другій половині XVII ст. Політичне становище та соціальні процеси в Україні наприкінці життя Б. Хмельницького в висвітленні російської історичної науки.

Тема 2. *Причини і початок Руїни.* Боротьба за владу після смерті Б. Хмельницького. Причини переорієнтації зовнішньої політики України за часів І. Виговського. Ставлення українського суспільства до І. Виговського. Повстання М. Пушкаря. І Виговський і Гадяцький трактат. Бій під Конотопом. Повернення України під царський протекторат та його ініціатори.

Тема 3. *Внутрішня боротьба та зовнішнє втручання у справи України наприкінці 50-х - на початку 60-х рр. XVII ст.* Особистість гетьмана Ю. Хмельницького та його оточення. Значення Переяславської ради 1659 р. Поразка російських військ під Чудновим, її причини і наслідки. Чудновський договір. Розкол Гетьманщини. Ю. Хмельницький та П. Тетеря, який отримав булаву у січні 1663 р. Боротьба за владу на Лівобережжі. Я. Сомко, В. Золотаренко, І. Брюховецький. Козелецька рада 1662 р. та Ніжинська рада 1663 р.

Змістовний модуль 2

Апогей громадянської війни на теренах Гетьманщини у дослідженнях російських істориків

Тема 4. *Воєнно-політичне протистояння в Україні у 1663-1668 рр.* Особа Гетьмана І. Брюховецького. Поход Яна Казимира на Лівобережжя та «Змова І.Виговського». Втеча П. Тетері до Польщі (1665 р.). П.Дорошенко – гетьман Правобережної України. Інший претендент – С. Опара. Взаємовідносини І. Брюховецького з українським духовенством та перші спроби приєднати українську церкву к Московському патріархату. Взаємовідносини І. Брюховецького

з іншими класами українського суспільства. Ставлення І. Брюховецького до московської влади. Візит Брюховецького в Москву. «Московські статті» 1665 р. Андрусівській договір.

Тема 5. *Події Руїни у 1668-1676 рр.* Повстання І. Брюховецького. Короткочасне возз'єднання України під булавою П. Дорошенка. Д. Многогрішний та його політика. «Глухівські статті» 1669 р. Роль духовенства за часів Д. Многогрішного. Батуринській переворот 1672. Боротьба за владу між І. Самойловичем та І. Сірком. «Конотопські статті» 1672 р. Боротьба П. Дорошенка за возз'єднання України. Ставка П. Дорошенка на Крим. Його конкуренти П. Суховій (Суховієнко) та М. Ханенко. Правобережна Україна визнає протекцію султана. Переяславська рада 1674 р. Смерть царя Олексія Михайловича. Останній період гетьманування П. Дорошенка та його капітуляція.

Змістовний модуль 3

Руїна на завершальному етапі у працях російських дослідників

Тема 6. *Завершальний етап гетьманування І.Самойловича.* Втручання Туреччини в українські справи. Оборона Чигирину та причини її невдачі. Різні погляди у Москві та Батуріні на значення Чигирину. Останнє гетьманування Ю. Хмельницького. Перший Чигиринський похід (серпень-вересень 1677 р.). Другий Чигиринський похід (червень-серпень 1678 р.). Воїнське містечтво І. Сірка. «Бахчисарайський мир» 1681 р. та його наслідки. Приєднання української церкви до Московського патріархату. Внутрішня і зовнішня політика І. Самойловича. «Вічний мир» 1686 р. Позиція І. Самойловича. Наслідки «Вічного миру». Перший кримський похід та повалення І. Самойловича. Коломацька рада і «Коломацькі статті» 1687 р.

Тема 7. *Гетьманство І.Мазепи і завершення періоду Руїни.* Особистість І. Мазепи, ситуація в якій він опинився, та його внутрішня і зовнішня політика на початку гетьманування. Другий кримський похід (1689 р.). Державний переворот 1689 р. в Москві і його наслідки для І. Мазепи. Повстання Петрика (П. Іваненка), як останній спалах громадянської війни на Лівобережжі (1691-1696). Діяльність С. Гурко (Палія) на Правобережжі та його контакти з І. Мазепою. Завершення Руїни та її наслідки для України.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Причини та перший етап Руїни у висвітленні російської історіографії.												
Тема 1. Предмет курсу і його завдання.	4	2			2		4	2			2	
Тема 2. Причини і початок Руїни.	24	2	2			20	26					28
Тема 3. Внутрішня боротьба та зовнішнє втручання у справи України наприкінці 50-х - на початку 60-х рр. XVII ст.	6	4	2									
Разом за змістовим модулем 1	34	8	4		2	20	32	2			2	28
Змістовий модуль 2. Апогей громадянської війни на теренах Гетьманщини у дослідженнях російських істориків												
Тема 1. Воєнно-політичне протистояння в Україні у 1663-1667 рр.	21	2				19	28					28
Тема 2. Події Руїни у 1667-1676 рр.	6	4	2				2	2				
Разом за змістовим модулем 2	27	6	2			19	30					28
Змістовий модуль 3. – Руїна на завершальному етапі у працях російських дослідників.												
Тема 1. Завершальний етап гетьманування І.Самойловича.	23	4				19	28					28
Тема 2. Гетьманування І.Мазепи і завершення періоду Руїни.	6	2	4									
Разом за змістовим модулем 3	29	6	4			19	28					28
Усього годин	90	20	10		2	58	90	2	2		2	84

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Україна на початку Руїни в російській історіографії	2	
2	Поділ козацької держави у висвітленні російських істориків	2	
3	Боротьба за контроль над Україною у висвітленні російських істориків	2	
4	Боротьба проти Польщі і Туреччини за возз'єднання України у висвітленні російських дослідників	4	2
	Усього годин	10	2

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
1	Різні редакції Гадяцького договору.	20	28
2	Андрусівська угода та її значення для України, Росії та Польщі.	19	28
3	Чигиринські походи 1677-1678 рр.	19	28
	Разом	58	84

7. Індивідуальні завдання

Теми:

1. Оцінка І. Виговського російською історіографією.
2. Життя та діяльність Ю. Хмельницького.
3. Гадяцькій договір, яким його задумав І. Виговський, та в своєму реальному втіленні.
4. Життя і діяльність І. Богуна.
5. Військове мистецтво І. Сірка.
6. Похід Яна Казимира «на Москву» та змова І. Виговського у висвітленні російської історіографії.
7. Характеристика І. Брюховецького в російській історіографії.
8. П. Дорошенко як військовий та державний діяч.
9. Порівнювальна характеристика П. Дорошенка в працях М. Костомарова та С. Соловйова.
10. Життєвий шлях П. Дорошенка в працях російських істориків.
11. Батуринський переворот 1672 р. і доля Д. Многогрішного після повалення у висвітленні російської історіографії.
12. Життя і діяльність І. Самойловича.
13. Значення Андрусівського трактату 1667 р. в працях С. Соловйова та В. Ключевського.
14. Значення «Вічного миру» 1686 р. в працях С. Соловйова В. Ключевського Д. Гловайського та В. Нечаєва.
15. Керівники московського зовнішньополітичного відомства А. Ордін-Нащокін, А. Матвієв, В. Голіцин їх дипломатичне мистецтво та ставлення до України в висвітленні С. Соловйова, В. Ключевського.
16. Повалення і «справа» І. Самойловича в працях російських істориків.
17. І. Мазепа на початку гетьманування.

18. Характеристика І. Мазепи в працях С. Соловйова.
19. Боротьба С. Палія висвітлені російської історіографії.
20. Дипломатичні контакти С. Палія з І. Мазепою та російським урядом.

8. Методи навчання: лекції (вхідна, тематичні, проблемні), робота в Інтернет, складання бібліографії досліджуваної проблеми, реферування, підготовка доповідей, конспектування, виконання індивідуального завдання.

9. Методи контролю: поточне тестування; модульна контрольна робота.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Семінарські заняття, поточне тестування та самостійна робота							Сума
Змістовий модуль №1			Змістовий модуль № 2		Змістовий модуль № 3		100
T1	T2	T3	T4	T5	T5	T7	
14	14	14	14	14	15	15	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D		
60 – 63	E	задовільно	
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. Рекомендована література

Базова

1. Бойко О.Д. Історія України: навч. посіб. – 3-тє вид., доп. – Академвидав, 2010. – 688с.
2. Гончарук П.С. Історія України з найдавніших часів до початку ХХ ст. / П.С. Гончарук. – К.: Либідь, 2005. – 578 с.
3. Греченко В.А. Історія України, Модульний курс. – Харків: Генеза, 2009. – 184 с.
4. Гудзь В.В. Історія України. – К.: Слово, 2003. – 327 с.
5. Земерова Т.Ю., Історія України: Схеми і таблиці / Т.Ю. Земерова, І.М. Скирда. – Харків: Генеза, 2010. – 118 с.
6. Історія України: нове бачення. У 2 т. Гуржій О.І., Ісаєвич Я.Д., Котляр М.Ф. та ін. Під ред. Смоля В.А. – К., 2002.
7. Історія України: Посібник / Сост. О.В. Гісем. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2003. – 332с.
8. Котова Н.О. Історія України: навчальний посібник для неспеціальних факультетів. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2005. – 416 с.
9. Левицька Н.М. Історія України. Україна в світі: історія і сучасність: навчальний посібник: 2-ге вид., доповн. і переробл.– К.: Кондор-Видавництво, 2015. – 424 с.
10. Левицька Н.М. Історія України. Україна в світі: історія і сучасність: навчальний посібник. – К.: Кондор-Видавництво, 2011. – 418 с.
11. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник. – 2-ге вид., виправлене і доп. – К.: Каравела; Львів: Новий Світ-2000, 2002. – 304с.
12. Скрипник М.О. Історія України: Навч. посіб. / Скрипник М.О., Домбровська Л.Ф., Красовський В.М. та ін. – К.: Центр навч. літ., 2003. – 545 с.
13. Тарасов С.В. Руїна Гетьманщини в російській історіографії другої половини ХІХ-початку ХХ ст.: Навчальний посібник. – Маріуполь, 2016. – 210 с.
14. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – К.: Освіта, 2005. – 518 с.

Допоміжна

1. Антонович В.Б. Очерк отношений Польского государства к православию и православной церкви // Моя сповідь: Вибрані історичні та публіцистичні твори / [упор. О. Тодійчук, В. Ульяновський. Вст. ст. та коментарі В. Ульяновського]. – К.: Либідь, 1995. – С. 458-469.
2. Антонович В.Б. Последние времена козачества на правой стороне Днѣпра// Моя сповідь: Вибрані історичні та публіцистичні твори / [упор. О. Тодійчук, В. Ульяновський. Вст. ст. та коментарі В. Ульяновського]. – К.: Либідь, 1995. – С. 252-372.
3. Бантыш-Каменский Д.Н. История Малой России от водворения славян в сей стране до уничтожения гетманства. / Д.Н. Бантыш-Каменский. – К.: Час, 1993. – 656 с.
4. Берх В.Н. Царствование царя Алексея Михайловича. – Ч. 1. – СПб., 1831. – 316 с.
5. Берх В.Н. Царствование царя Алексея Михайловича. – Ч. 2. – СПб., 1831. – 274 с.
6. Богун // Энциклопедический словарь. – Т.ІV. Пт. 7. – Издатели Ф.А. Брокгауз (Лейпциг), И.А. Ефрон (Санкт-Петербург). – СПб., 1891. – С. 202-203.
7. Бон Т. Историзм в России? // Отечественная история. – 2000. – № 4. – С. 121-128.
8. Бульвінський А.Г. Конотопська битва 1659 р. // Український історичний журнал. – 1998. – № 3. – С.76-83; №4. – С. 33-43.

9. Брехуненко В. Переяславська рада 1654 року в російській історіографії// Переяславська рада 1654 року (Історіографія та дослідження) / [Редкол. П. Сохань, Я. Дашкевич, І. Гирич, та ін.]. – К.: Смолоскип, 2003. – С. 605-652.
10. Брикнер А.Г. История Петра Великого. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 666 [6] с.
11. Бульвінський А.Г. Конотопська битва 1659 р. // Український історичний журнал. – 1998. – № 3. – С.76-83; №4. – С. 33-43.
12. Востоков А. К истории первого крымского похода // Киевская старина. – 1886. – Т. XIV. – Февраль. – С. 267-278.
13. Востоков А. Козелецкая рада 1662 года // Киевская старина. – 1887. – Т. XVII. – Февраль. – С. 269-284.
14. Востоков А. Нежинская рада 1663 года // Киевская старина. – 1888. – Т. XXI. – Май. – С. 125-139.
15. Востоков А. Суд и казнь Григория Самойловича // Киевская старина. – 1889. – Т. XXIV. – Февраль. – С. 40-63.
16. Востоков А. Судьба Выговских и Ивана Нечая // Киевская старина. – 1890. – Т. XXVII. – Январь. – С. 35-46.
17. Голиков И.И. Деяния Петра Великого, мудрого преобразителя России. – Т. 11. – 2-е изд. – М., 1839. – 507 + XVII с.
18. Голицын Н.С. Русская военная история. – Ч. 2. – СПб., 1878. – 691 с.
19. Голвачев П. значение Андрусовского перемирия // Русская старина. – 1903. – Т. 115. – №7-9. (№7). – С.159-166.
20. Грушевский М. С.Иллюстрированная история Украины / М. Грушевский. – К.: МП «Левада», 1995. – 696 с.
21. Грушевський М.С. Історія України-Руси: в одинадцяти томах, дванадцяти книгах. М.С. Грушевський. – Т. 8. – К.: Наукова думка. – 1995. – 856 с.
22. Грушевський М.С. Історія України-Руси: в одинадцяти томах, дванадцяти. – Т. 11. – К. 2.– К.: Наукова думка. – 408 с.
23. Гуржій О.І. Іван Богун: деякі міфи та реальність Український історичний журнал. – 1998. - № 1. – С.99-111.
24. Дмитриев С.С., Ковальченко И.Д. Историк Сергей Михайлович Соловьев. Его жизнь, труды, научное наследство // Соловьев С.М. Сочинения. – Кн. I. – М.: Мысль, 1988. – С. 6-48.
25. Дорошенко Д.І. Нарис історії України в 2-х томах. Т. II. – К.: Глобус, 1992. – 394 с.
26. Иконников В.С. Ближний боярин Афанасий Лаврентьевич Ордин-Нащокин. Один из предшественников петровской реформы // Русская старина. – 1883. - № 10-11 - №10. – С. 17-66; № 11. – С.273-308.
27. Иллерицкий В.Е. Сергей Михайлович Соловьев. – М.: Наука, 1980. – 192 с.
28. Иловайский Д.И. История России. Отец Петра Великого: Алексей Михайлович и его ближайшие преемники. – М.: Чарли, 1996. – 624 с.
29. Иловайский Д.И. История России. – Т. 5. – М., 1905. – 664. с.
30. Иловайский Д.И. Краткие очерки русской истории. – М.: Мысль, 1995. – с.110 – 508.
31. История Русов или Малой России. Сочинение Георгия Конисского. – М., 1846. – IV с. + IV с. + 257 с. + 45 с.
32. История Украинской ССР. В 10 томах. – Т. 3. Освободительная война и воссоединение Украины с Россией. Начало разложения феодализма и зарождение капиталистических отношений (вторая половина XVII-XVIII в.) – К.: Наукова думка. – 1983. – 719 с.

33. Карпов Г.Ф. Критический обзор разработки главных русских источников, до истории Малороссии относящихся, за время: 8-е генваря 1654-30-е мая 1672 года. – М., 1870. – 184 с.
34. Карпов Г.Ф. Начало исторической деятельности Богдана Хмельницкого. – М., 1873. 260 с.
35. Карпов Г.Ф. Переговоры об условиях соединения Малороссии с Великою Россией. Из истории смутного времени в Малороссии. Год 1654 // Журнал Министерства народного просвещения. – 1871. – Ч. CLVIII. – С. 1-39.
36. Ключевский В.О. Курс русской истории // Сочинения в 9 т. – Т. III. – М.: Мысль, 1988. – 414 с.
37. Костомаров Н.И. Богдан Хмельницкий. – М.: Чарли, 1994. 768 с.
38. Костомаров Н.И. Мазепа. – М.: Республика, 1992. – 335 с.
39. Костомаров Н.И. Русская история в жизнеописаниях ее главнейших деятелей, Н. Костомарова. – Второй отдел: господство дома Романовых до вступления на престол Екатерины II. – Вып. 4-5. XVII столетие. – СПб., 1874. – 536 с.
40. Костомаров Н.И. Русская история в жизнеописаниях ее главнейших деятелей, Н. Костомарова. – Второй отдел: господство дома Романовых до вступления на престол Екатерины II. – Вып. 6. XVIII столетие. – СПб., 1876. – 537-867 с.
41. Крикун М. Між війною і радою. Козацтво Правобережної України в другій половині XVII – на початку XVIII століття: Статті і матеріали. – К.: Критика, 2006. – 472 с.
42. Малов А.В. Русско-польская война 1654-1667 гг. – М.: Цейхгауз, 2006. – 48 с.
43. Матвеев П. Батурицкий переворот 13-го марта 1672 года. Дело гетмана Демьяна Многогрешного // Русская старина. – 1903. – № 9. – С.667-690; № 10 – С.131-146; № 11. – С.459-470.
44. Матвеев П. Москва и Малороссия в управление Ордина-Нащокина Малороссийским приказом // Русский архив. 1901. – Кн. 1. – С.219-242.
45. Нечаев В.В. Царствование Федора Алексеевича и правление царевны Софьи // Три века / Сб. Сост.: А.М. Мартышкин, А.Г. Свиридов. – Т. II. – М.: ГИС, 1991. – С.140-200.
46. Павлицев Н.И. Польская анархия при Яне-Казимире и война за Украину. – Т. I. – СПб., 1887. – 262 с.
47. Павлицев Н.И. Польская анархия при Яне-Казимире и война за Украину. – Т. II. Царствование Яна-Казимира. 1648-1668. – СПб., 1887. – 405 с.
48. Павлицев Н.И. Польская анархия при Яне-Казимире и война за Украину. – Т. III. –Эпилог. Окончание войны за Украину. 1668-1699. – СПб., 1887. – 243 с.
49. Пичета В.И. Внешняя политика России // Три века / Сб. Сост.: А.М. Мартышкин, А.Г. Свиридов. – Т. II. – М.: ГИС, 1991. – С. 106-139.
50. Платонов С.Ф. Лекции по русской истории, 1993. – М.: Высшая школа, 1993. – 736 с.
51. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. – Т. 1. До середини XVII століття. -3-є вид.- К.: Либідь, 199.- 672 с.
52. Рігельман О.І. Літописна оповідь про Малу Росію її народ і козаков узагалі / Вст. ст. упор. та примітки П.М. Саса, В.О. Щербака. К.: Либідь, 1994. – 768 с.
53. Розенфельд И.Б. Присоединение Малороссии к России (1654-1793): Историко-юридический очерк. – Пг.: Издание Петроградского Политехнического института Императора Петра Великого, 1915. – 192 с.
54. Романцов В.М. Становлення козацької держави у добу національно- визвольної війні. (Проблема в українській історіографії 40-х років XIX- початку XX ст.): Монографія. – Донецьк: ДонНУ, 2005. – 284.

55. Романцов В.М. Березневі статті 1654 р. Оцінка в українській історіографії 40-х років XIX – початку XX ст. // Матеріали VI підсумкової (2003 р.) науково-практичної конференції викладачів МГІ, 2004. – С.106-109.
56. Романцов В.М. Черепченко О.О. Причини та початок Руїни, її вплив на процеси становлення Гетьманщини: Історіографічний аспект проблеми // Історичні і політологічні дослідження. – 2002. - № 2 (10). – С.6-15.
57. Соловьев С.М. Общедоступные чтения о русской истории. – М.: Республика, 1992. – 350 с.
58. Соловьев С.М. Публичные чтения о Петре Великом // Чтения и рассказы по истории России / Сост. и вступительная статья С.С. Дмитриева и Л.П. Дойниковой; ил. В.В. Лукашова. – М.: Правда, 1990. – С.414-583.
59. Соловьев С.М. Рассказы из русской истории XVIII века. // Чтения и рассказы по истории России / Сост. и вступительная статья С.С. Дмитриева и Л.П. Дойниковой; ил. В.В. Лукашова. – М.: Правда, 1990. – С.584-737.
60. Соловьев С.М. Сочинения в 18 кн / С.М. Соловьев. – Кн. V. – Т. 9-10. История России с древнейших времен. 1990. – М.: Мысль. – 718 с.
61. Соловьев С.М. Сочинения в 18 кн / С.М. Соловьев. – Кн. VI. – Т. 11-12. История России с древнейших времен. 1990. – М.: Мысль. – 671 с.
62. Соловьев С.М. Сочинения в 18 кн / С.М. Соловьев. – Кн. VII. – Т. 13-14. История России с древнейших времен. 1990. – М.: Мысль. – 701 с.
63. Сорокин Ю.А. Алексей Михайлович // Воросы истории. – № 4-5. – С. 73-89.
64. Тарасов С. В. Руїна Гетьманщини: історійко-правове дослідження в російській історіографії. (Друга половина XIX-початок XX ст.). – Донецьк : Ноулідж, 2014. – 193 с.
65. Устрялов Н.Г. История царствования Петра Великого. – Т. I. – СПб., 1858. – 406 с.
66. Устрялов Н.Г. История царствования Петра Великого. – Т. II. – СПб., 1858. – 582 с.
67. Устрялов Н.Г. Русская история. – Ч. II. (1462-1689). – СПб., 1837. – 338 с.
68. Худяков И.А. Древняя Русь. Исторический очерк древне-русской жизни до Петра Великого. – СПб., 1897. – 167 с.
69. Черепнин Л.В. Соловьев как историк // Соловьев С.М. История России с древнейших времен. – Кн. – Т. 1-2. – М.: Соцэкгиз, 1959. – С. 5-51.
70. Чистяков С.А. История Петра Великого. – М.: Буклет, 1992. – 512 с. + VI с.
71. Чухліб Т.В. Переяслав 1654 року та проблема міжнародного Т. В. Чухліб. – К.: Інститут історії України НАНУ, 2003. – 156 с.
72. Чухліб Т. Проблема ратифікації Переяславсько-московських домовленостей // Переяславська рада 1654 року (Історіографія та дослідження) / [Редкол. П. Сохань, Я. Дашкевич, І. Гирич, та ін.]. – К.: Смолоскип, 2003. – С. 764-774.
73. Эйнгорн В. Отставка А.Л. Ордина-Нащокина и его отношение к малороссийскому вопросу // Журнал Министерства народного просвещения. – 1897. – Ч. СССXIV. – Ноябрь. – Отд. 2. – С. 118-169.
74. Эйнгорн В. Очерки из истории Малороссии в XVII в. Сношения малороссийского духовенства с московским правительством в царствование Алексея Михайловича. – М., 1899. – 1104 с.
75. Яковлева Т. Гетьманщина в другій половині 50-х років XVII століття: Причини і початок Руїни. – К.: Основи, 1998. – 447 с.
76. Яковлева Т.Г. Мазепа-гетман: в поисках исторической объективности // Новая и новейшая история. – 2003. -№ 4. – С.45-63.
77. Яковлева Т. Руїна Гетьманщини: Від Переяславської ради – 2 до Андрусовської угоди (1659-1667 рр.). – К.: Основи, 2003. – 644 с.

Інформаційні ресурси

1. Доклад А.Л. Ордина-Нащокина царю Алексею Михайловичу о необходимости мира с Польшей. Конец 1663 г. http://www.vostlit.info/Texts/Russ/XVII/1660-1680/Andrus__Perem/text.htm
2. Медовиков П. Историческое значение царствование Алексея Михайловича. – М., 1854. – 256 с. [Электронный ресурс] / <http://elibr.shpl.ru/ru/nodes/20688-medovikov-p-e-istoricheskoe-znachenie-tsarstvovaniya-alekseya-mihaylovicha-m-1854#page/19/mode/inspect/zoom/4>
3. Мицик Ю.А. Історія України: навчальний посібник [Електронний ресурс] / Ю.А. Мицик, О.Г. Бажан, В.С. Власов. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – Режим доступу: [Електронний ресурс] / http://www.ebk.net.ua/Book/history/mitsyk_iu/.
4. Мякотин В. Очерки социальной истории Украины в XVII-XVIII в. – Т. 1. – Вып. 1. – Прага: Ватага и пламя, 1924. – 288 с. [Электронный ресурс] / <https://books.google.com.ua/books?id=HLc2CwAAQBAJ&pg=PA2&lpg=PA2&dq>
5. Мякотин В. Очерки социальной истории Украины в XVII-XVIII в. – Т. 1. – Вып. 2. – [Электронный ресурс] / Прага: Ватага и пламя, 1924. – 266 с. <https://books.google.com.ua/books?id=HLc2CwAAQBAJ&pg=PA2&lpg=PA2&dq>
6. Мякотин В. Очерки социальной истории Украины в XVII-XVIII в. – Т. 1. – Вып. 3. – [Электронный ресурс] / Прага: Ватага и пламя, 1926. – 220 с. <https://books.google.com.ua/books?id=HLc2CwAAQBAJ&pg=PA2&lpg=PA2&dq>
7. Оглоблин О. Гетьман Іван Мазепа та його доба [Електронний ресурс] / О.Оглоблин. – Нью-Йорк, Київ, Львів, Торонто, 2001. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/coss3/ohl.htm>.
8. Платонов С.Ф. Учебник русской истории для средней школы. Курс систематический. В двух частях. С приложением восьми карт. Издание десятое, дополненное. – Ч.1-2. – Пг., 1918. – 500 с. [Электронный ресурс] / <http://rushist.com/index.php/tutorials/plat-tutorial>
9. Хмыров М.Д. Царь Алексей Михайлович и его время. 1629-1675. [Электронный ресурс] / <http://romanovy.rhga.ru/upload/iblock/214/7.pdf>